

PRZEWYCIĘŻYĆ (25) *vb pf*

e jasne.

inf przewyciężyć (13). ◇ *fut 1 sg* przewyciężę (1). ◇ *2 sg* przewyciężysz (3). ◇ *3 sg* przewycięży (2). ◇ *praet* [1 *sg m* -m przewyciężył.] ◇ *2 sg m* -ś przewyciężył (2). ◇ *3 sg m* przewyciężył (3). *f* przewyciężyła (1).

Sł stp notuje, *Cn brak*, *Linde bez cytatu*.

1. Zwyciężyć, pokonać, okazać się mocniejszym (16) : Frangere impetum alicuius, Przewycięzić. *Mącz* 295d.

przewyciężyć kogo (2): [Ezop udał, że nie zrozumiał podstępu Ksanta] Widząc Xánt iego prośotę [= głupotę]/ [...] do Ezopá przemowił/ Y owaś mię przewyciężył. Iuż fie nieboy gniewu mego *BierEz* D3; Zbaw nas złego włzelkiego Oycze náłz namileyfzy/ [...] pomóż nám przewyciężyć/ wżyfłki nieprzyaściele. *ArtKanc* M15; [RozmSzat f4v].

przewyciężyć co (żywotne) *czym* (1): Znałz iże [my, kruki] mdłe siły mamy/ Sowam imi nie zdołamy: Włzákże k temu możemy przyść/ Rozumem ie przewyciężyć. *BierEz* P4v.

[Przen [co]: Ioh. 16. Bądźcie dobrei myfli/ iamcy świat przewyciężył. [Biblia Tysiąclecia: Na świecie doznajecie ucisku, ale bądźcie odważni: Ja świat zwyciężyłem.] *UstKościel* 29v.

Szereg: »przewyciężyć i przepomoc«: y rzekł mu [Ezdraszowi] Angoł/ obacz iefli ogien dim przewiczięzy y defcz iefli kroplie przepomoże/ czili inaczey/ rzekł Efdras widzę Panie iŃz pierwey fkierki płomien przefzedł widzę tefz y defcz wielki fzedł. Ale zafię dni Ogien przewiczięził/ y kroplie defcz. *FlinsCunDzień* D3v.]

a. *W walce zbrojnej; devincere, superare, vincere* *HistAl* [w tym: kogo, co (żywotne), co (8)] (9) : Musić kost wielki uczynić, Kto chce kogo przewyciężyć, Aby wojsko silne sebrał *BierRozm* 11; nic nie othrzymałz iefli mię zwyciężyłz/ ábowiem máłego człowieká á łotrzyká odzierzylz A iefliże ia przewyciężę wielką fthąd chwałę wezmę/ iże nawielmoźniejszego Cefarzá zwyciężę. *HistAl* C5v; Dárius [...] wezwał wielką wielkość ieznych y piefzych/ [...] máiąc nádzieię z zaftępem fwym przewyciężyć możność Alexandrá. *HistAl* E5, B2, H3, H8, M3, M7.

Przen (1) : Choway z hálábartámi Ládyfłáwy święte/ Choway pláfkie/ y owe ná fznurku przegięte [= rodzaje monet]. Przewyciężyłz/ nieboże/ Leones et lynces, Małzli owę monetę IN HOC SIGNO + vinctes. *KlonWor* 12.

b. *O lekarstwach: zwalczyć chorobę* [co] (2) : Bo y Lekárftwá [...] więcey fzkodzić mogą niż pomoc: á tho gdy ich kto zbytnie vżywa: á gdy ich też kto nie doweźmie/ tedy też fłabością fwą choroby przewyciężyć fye [błqd, lege: przewyciężyć] niemogą *SienLek* 45v; Są tedy lékárftwá tákowe kthoré z wnątrza wyganiáią/ to czego wewnątrz przewyciężyć niemogą *SienLek* 133v.

c. *Pokonać duchowo* [co] (1) : Ráczyłz fię [Panno Maryjo] do iego naświętfzéy miłości [tj. do Chrystusa] przyczynić zá mną [...]: ábym to wżyfłtko mogłá przewyciężyć/ co iefł náprzećiw naświętfzéy woli iego *SiebRozmysł* L2.

a. [Samego siebie, własne skłonności:

Zwrot: »pokusę przewyciężyć«: [Dusza pociesza się tym] iż Pan Bóg obiecuje wieczną koronę, kto pokusę przewycięży. *Kaz* 28.

Szereg: »przemoc a przewyciężyć«: prośbę twej [...] miłości [...] ażebych Cię mógł śmiało na twoje [Boże] milolierdzie łpułczac/ y [...] wśyftko przemoc a przewyciężyc *UstKościel* 177v.]

β. [Kogoś innego [czym]: ktoris [Panie] izbi acz nycz alye naszą zatwardzialosc thim przewiczyżil raczileszysse ssam czyalem stacz. *ModlKobiet* 10v.]

d. [Ogarnąć [kogo]: A tymże też obyczaiem y do prawá/ ábo do łądu nielza łe wiernemu vćiekáć/ gdyżby to nic inżzego niebyło/ iedno złe zá złe oddawáć/ y dáć łe złey rzeczy przewyciężyć *BudUrząd* 54v.

Fraza: »sen przewyciężył«: Sen go [pana Trockiego] nieprzewyciężył/ áni oká zmrużył/ Sam tey nocy czuynościami/ łwoia wśytkim łłużył. *RymszaDeket* 28.]

2. *Wygrać sprawę w sądzie, pokonać kogoś w procesie [kogo] (4)* : Prokurator gdyby w łprawie łwego Princypałá zdrádlowie połtępowáł/ iżeby łye dobrowolnie przewyciężyć dopułcił/ [...] karánie iego ielł że łye słtawa bezecnym. *GroicPorz* e3, e4, f.

Zwrot: »przewyciężyć [w czym] prawem« (1): A tu naprzod tá łtroná ktora o nakłády pozywa/ ma okázáć przed Sądem/ iáko pozwána łtronę pierwey przewyciężyła Prawem w łłowney rzeczy. *GroicPorz* dd2v.

3. *Uzyskać, wyprosić [co] (1)* : (*marg*) Zły pokora wśytko przewycięży v Pána. (-) Iż áczkolwiek [jawnogrzesznik] był zły/ [...] iż vniżył Pánu myłł á łerce łwoie/ łłuchay co Pan o nim powiedáć raczy: [...] Iż odłzedł [...] będąc vłprawiedliwiony od obliczności/ łwiętey iego *RejPos* 201v.

4. *Pokonać, przebyć jakąś trudną trasę, teren [co] (1)* : Alpes transcendere, Góry Alpes przejechać/ przewicężyć. *Mącz* 370d.

5. *Przewyższyc pod jakimś względem [kogo (1), co (2)] (3)* : Ale wśytkich hárdóść/ łoterłtwo/ á zápámiełtanie/ Krol Azyey Epiphanes Antiochus przewyciężył/ kiedy mu kazáli Rzymiánie z Egiptu wyiecháć/ wtárgnął do Ieruzálem *BielKron* 265v; chwalebna rzecz ielł/ gdy łwoie przodki dobrze czyniac przewyciężyć możemy *KwiatKsiąż* M3v.

a. *Uzyskać przewagę ilościową [czym] (1)* : A tyć rozne rzeczy [tj. *krew, jasna żółć, czarna żółć, flegma*] żywot człowieczy trzymáia/ dżiwná miára/ kiedy im gwałtu nieuczyni: Abowiem ielłi iedná drugá czym przewycięży/ mnożá łye rozmáithe niemocy. *SienLek* 28v.

Synonimy: **1.a.** *pobić, pogromić, pokonać, porazić; 2. pokonać, przekonać; 5. przemoc, przewyższyc, uprzeczyć, wynieść się.*

Formacje współrdzenne cf WYCIĘŻYĆ.

Cf PRZEWYCIĘŻENIE, PRZEWYCIĘŻONY, PRZEWYCIĘŻYŁY